

Rejent * rok 21 * nr 11(247)
listopad 2011 r.

Glosa

do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2010 r. (III CZP 64/10)¹

Nie jest dopuszczalna apelacja co do braku w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku wzmianki, że przyjęcie spadku nastąpiło z dobrodziejstwem inwentarza.

I. Omawiana uchwała Sądu Najwyższego wydaje się istotna dla praktyki notarialnej z dwóch punktów widzenia. Po pierwsze, porusza kwestię procesowej implementacji przepisów prawa materialnego o dziedziczeniu z dobrodziejstwem inwentarza w postępowaniu sądowym. Sąd Najwyższy pochylał się bowiem nad pytaniem, czy postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku powinno zawierać wzmiankę o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Po drugie, na marginesie przeprowadzonego wyводу Sąd Najwyższy wpadkowo odniósł się do problemu uwzględniania nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza w treści aktu poświadczenia dziedziczenia.

¹ OSNC 2011, nr 3, poz. 26; aprobująco: P. R y l s k i, *Kognicja sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku a obowiązek umieszczenia w postanowieniu wzmianki o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza*, *Palestra* 2011, nr 3-4, s. 122 i nast.; krytycznie P. B o r k o w s k i, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia*, Warszawa 2011, s. 214 i nast. Analogiczne stanowisko Sąd Najwyższy zajął w późniejszym o dzień postanowieniu z dnia 14 października 2010 r., III CZP 67/10.

W pierwszej części glosy przedstawiony zostanie wywód zawarty w uzasadnieniu podjętej przez Sąd Najwyższy uchwały. Następnie przedstawie krytyczną analizę stanowiska Sądu Najwyższego na gruncie sądowego postępowania spadkowego. W ostatniej części glosy krótko odniosę się do kwestii znaczenia nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza dla praktyki sporządzania aktów poświadczenia dziedziczenia.

II. Sąd Najwyższy podjął omawianą uchwałę, udzielając odpowiedzi na pytanie prawne zadane na tle następującego stanu faktycznego: w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku Sąd Rejonowy nie zawarł w postanowieniu wzmianki o dziedziczeniu przez wszystkich spadkobierców z dobrodziejstwem inwentarza. Rozpatrując apelację jednej z uczestniczek, sąd drugiej instancji powziął wątpliwość, czy dopuszczalne jest wniesienie z tego względu apelacji od postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku.

Udzielając odpowiedzi na pytanie prawne, Sąd Najwyższy uznał, iż sedno problemu sprowadza się do tego, czy sąd spadku, wydając postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, powinien zawrzeć w jego treści wzmiankę o dziedziczeniu z dobrodziejstwem inwentarza. W przeszłości SN udzielił na to pytanie negatywnej odpowiedzi w postanowieniu z dnia 19 kwietnia 2002 r.² Od tego czasu zmianie uległ jednak § 145 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych³, przewidujący obecnie obowiązek zawarcia w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku wzmianki o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Uzasadniając zajęte stanowisko, Sąd Najwyższy podkreślił, że zakres kognicji sądu w postępowaniu o stwierdzeniu nabycia spadku i treść postanowienia kończącego to postępowanie wynikają przede wszystkim

² Postanowienie z dnia 19 kwietnia 2002 r., III CKN 543/01. Tak również: H. Witczak, A. Kawałko, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2010, s. 128; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, red. K. Piasecki, t. II: *Komentarz do artykułów 506-1088*, Warszawa 2006, art. 677, nb. 4.

³ Dz.U. Nr 38, poz. 249 ze zm.

kim z regulacji zawartej w art. 670 i 677 k.p.c. Poza zakresem badania i orzekania sądu pozostają natomiast zagadnienia niemające wpływu na sam fakt nabycia spadku przez spadkobierców. Kwestia złożenia przez spadkobierców oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku jest przedmiotem badania sądu spadku jedynie w ograniczonym zakresie ze względu na normę art. 1026 k.c. Ma ona zatem znaczenie tylko w określonym ustawowo przedziale czasu i z jednego tylko punktu widzenia. Zagadnienie nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie ma natomiast wedle Sądu Najwyższego żadnego znaczenia dla samego stwierdzenia nabycia spadku i określenia zakresu dziedziczenia przez poszczególnych spadkobierców.

Sąd Najwyższy zauważył, że ustawodawca kodeksowy nie ujął wśród wymagań co do treści postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku powinności wskazywania, czy spadek został przez poszczególnych spadkobierców przyjęty wprost, czy z dobrodziejstwem inwentarza. Zamieszczenie w postanowieniu tego rodzaju wzmianki postulowane jest przez doktrynę. Zawarcie w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku wzmianki co do sposobu przyjęcia spadku nie jest w ocenie Sądu Najwyższego ani potrzebne, ani uzasadnione celem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku.

W razie sporu kwestię związaną z zakresem odpowiedzialności za długi spadkowe zarówno dłużnicy, jak i wierzyciele muszą rozwiązywać w drodze innych postępowań sądowych, np. w procesie z powództwa wytoczonego przez wierzyciela spadkowego z tytułu odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe. Ze względu na treść art. 319 k.p.c. sąd procesowy, rozstrzygający spór między wierzycielem a spadkobiercą, zobowiązany jest z urzędu zastrzec pozwanemu w wyroku zasądzającym prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie jego odpowiedzialności⁴. Jeśli tytuł egzekucyjny był już wydany przeciwko spadkodawcy, spadkobierca dziedziczący z dobrodziejstwem inwentarza może w postępowaniu klauzulowym zgodnie z art. 792 k.p.c. wnosić o poczy-

⁴ Wyrok SN z dnia 22 października 1977 r., II CR 335/77 (OSNC 1978, nr 9, poz. 159).

nienie w nadanej przeciwko niemu klauzuli wykonalności zastrzeżenia dotyczącego ograniczenia jego odpowiedzialności. O ile zaś spadkobierca złożył oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza już po nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności, może na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. wytoczyć powództwo przeciwegzekucyjne⁵.

Odnosząc się do regulacji § 145 ust. 2 regulaminu urzędowania sądów powszechnych, Sąd Najwyższy stwierdził, iż art. 41 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁶, będący podstawą wydania tej normy, nie uprawnia w żadnym razie Ministra Sprawiedliwości do formułowania w regulaminie sądowym norm o charakterze procesowym. Paragraf 145 ust. 2 regulaminu urzędowania sądów powszechnych zawiera jedynie unormowania natury porządkowej i organizacyjnej. Z pewnością przepis ten nie wyznacza zakresu kognicji sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, gdyż zakres ten jest wyznaczony odpowiednimi przepisami kodeksowymi i charakterem prawnym postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Zdaniem Sądu Najwyższego przepis rozporządzenia nakazuje jedynie, w razie ustalenia przez sąd, że doszło do przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, zaznaczyć to w postanowieniu. W rozporządzeniu wyraźnie wskazano, że sąd nie „orzeka” w tym przedmiocie, lecz jedynie ma „zaznaczyć”, iż doszło do nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Sens tego przepisu polega, zdaniem Sądu Najwyższego, na tym, że jakkolwiek na sąd nie nakłada się obowiązku badania, czy doszło do nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, niemniej jednak, jeśli sąd poczyni takie spostrzeżenie (np. w razie odebrania stosownego oświadczenia w trakcie postępowania), to dokonuje odpowiedniego zaznaczenia w postanowieniu. Zaletą takiej wzmianki jest to, że potencjalni wierzyciele otrzymują informację o ograniczonej odpowiedzialności spadkobiercy (spadkobierców) z tytułu długów spadkowych.

⁵ Uchwała SN z dnia 30 września 1985 r., III CZP 49/85 (OSP/KA 1987, nr 9, poz. 167).

⁶ Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.

Nie można jednak przyjąć, że wzmianka ta ma moc wiążącą w stosunku do innych sądów, a to ze względu na ściśle określoną kognicję sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Także z punktu widzenia wierzycieli nie ma prawnego znaczenia okoliczność, że w postanowieniu sąd dokonał wzmianki bądź też jej zaniechał. Wzmianka nie przesądza definitywnie kwestii odpowiedzialności spadkobiercy z tytułu długu spadkowego. I odwrotnie, brak wzmianki nie szkodzi uprawnieniom wierzyciela.

Brak owego zaznaczenia może być w rezultacie uznany za naruszenie przepisu § 145 ust. 2 regulaminu urzędowania sądów powszechnych. Naruszenie to jednak nie stanowi uchybienia procesowego i powinno być ocenione jedynie w sensie technicznoorganizacyjnej redakcji sentencji postanowienia. W razie zaś zaniechania dokonania w postanowieniu wzmianki o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza apelacja w tym zakresie nie jest dopuszczalna ze względu na brak substratu zaskarżenia.

Sąd Najwyższy podniósł też okoliczność, że ustawodawca, regulując instytucję aktu poświadczenia dziedziczenia, nie przewidział obowiązku zawarcia w nim przez notariusza wzmianki o sposobie nabycia spadku (art. 95f ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie⁷). Takie stanowisko ustawodawcy jest, zdaniem Sądu Najwyższego, zrozumiałe, skoro wzmianka w tym przedmiocie nie miałaby waloru prawnego.

III. Stanowisko Sądu Najwyższego ocenić należy krytycznie. Powinność zawarcia przez sąd spadku w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku informacji o jego nabyciu wprost albo z dobrodziejstwem inwentarza uzasadniona jest celem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku i wynika z regulacji materialnoprawnych dotyczących dziedziczenia. Art. 677 k.p.c. nie zawiera *numerus clausus* elementów sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku⁸. Z całą pewnością zaś nie może być on stosowany w spo-

⁷ Tekst jedn.: Dz.U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158.

⁸ Zbliżone stanowisko wyrażał J. Gwiazdomorski najpierw na gruncie art. 77 dekretu z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym (J. G w i a z d o m o r s k i, *Prawo*

sób przekreślający treść norm materialnoprawnych, których implementacji służy postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku⁹.

Należy starannie oddzielić dwie kwestie związane z dziedziczeniem z dobrodziejstwem inwentarza: nabycie spadku z dobrodziejstwem inwentarza i ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe związane z dobrodziejstwem inwentarza. Fakt nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie jest jeszcze tożsamy z powstaniem ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe. Na gruncie art. 1031 § 2 zd. 1 *in fine* k.c. wydaje się, iż sporządzenie spisu inwentarza ma bowiem charakter konstytutywny dla powstania ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe. W każdym zaś razie dopiero spis określa maksymalną sumę, co do której spadkobierca odpowiada za długi spadkowe. Nabycie spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie będzie ponadto tożsamy z korzystaniem z owego dobrodziejstwa przy odpowiedzialności za długi spadkowe w sytuacji podstępnej próby instrumentalizacji tej instytucji prawnej przez spadkobiercę (art. 1031 § 2 zd. 2 k.c.).

Ustalając w ramach postępowania o stwierdzenie nabycia spadku krąg spadkobierców, sąd spadku każdorazowo, a nie jedynie w sytuacji wskazanej w art. 1026 k.c., zajmuje się kwestią nabycia spadku wskutek złożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia spadku lub w wyniku działania fikcji ustawowej. Jeśli bowiem w stosunku do któregośkolwiek ze spadkobierców termin do złożenia oświadczenia zaczął biec później niż z momentem otwarcia spadku, istniejąca do czasu upływu terminu lub złożenia oświadczenia niepewność co do kręgu spadkobierców wyklucza wcześniejsze stwierdzenie nabycia spadku.

Skuteczność oświadczenia w przedmiocie przyjęcia spadku bywa uzależniona od rozmaitych okoliczności faktycznych i prawnych, któ-

spadkowe, Warszawa 1959, s. 131 i nast.), a potem na gruncie art. 677 k.p.c. (J. G w i a z d o m o r s k i, *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1968, s. 181).

⁹ Taki pogląd wyraziłem też, analizując znaczenie art. 677 k.p.c. dla implementacji norm prawa kolizyjnego w sprawach, w których podstawą nabycia spadku jest prawo obce – zob. M. M a r g o ń s k i, *Redakcja postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku w sprawie z elementem transgranicznym*, Kwartalnik Stowarzyszenia Sędziów Polskich Iustitia 2010, nr 1, s. 18.

rych ocena przysparzać może w praktyce znacznych problemów: wątpliwego początku biegu terminu do złożenia oświadczenia, skuteczności złożonego za granicą oświadczenia lub udzielonego za granicą pełnomocnictwa do złożenia oświadczenia, wymogu uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego i skutków jego nieuzyskania na gruncie polskiego lub obcego prawa rodzinnego, skutków prawnych zezwolenia udzielonego przez obcy sąd opiekuńczy¹⁰. Również stwierdzenie nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza wskutek działania fikcji ustawowej może nastroczać sporych trudności; zwłaszcza gdy oświadczenia nie złożyła osoba pełnoletnia i posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, ale w stosunku do której istniała podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia (art. 1015 § 2 k.c.).

Podział na nabycie spadku wprost i z dobrodziejstwem inwentarza ma charakter dychotomiczny, a sposób nabycia spadku jest integralnie związany z samym dziedziczeniem. Z art. 1012 k.c. wynika, że powołany do dziedziczenia nie może złożyć oświadczenia o przyjęciu spadku, ale jedynie o jego przyjęciu wprost albo z dobrodziejstwem inwentarza. Stwierdzając nabycie spadku, trudno jest abstrahować od kwestii sposobu nabycia spadku. Orzeczenie w tym przedmiocie należy do kompetencji sądu spadku i dokonywane jest w ramach ustalania kręgu spadkobierców z urzędu. Wskazane przez Sąd Najwyższy późniejsze możliwości realizowania ograniczeń odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe w postępowaniu procesowym i egzekucyjnym dotyczą wyłącznie ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe wynikającej z dobrodziejstwa inwentarza, a nie nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Wyrwanie kwestii orzeczenia o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza z jej macierzystego nieprocesowego kontekstu podważa bezwzględny charakter ochrony przed odpowiedzialnością za długi spadkowe, którą ustawodawca przyznał choćby spadkobiercom nie-

¹⁰ Co do problematyki zezwolenia sądu opiekuńczego na złożenie oświadczenia w przedmiocie przyjęcia spadku w sprawach z elementem zagranicznym por. postanowienie SN z dnia 15 lipca 2005 r., IV CK 20/05 z glosą J. P a z d a n, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2008, nr 3, s. 159.

posiadającym pełnej zdolności do czynności prawnych. Spadkobierca taki z mocy prawa dziedziczy z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 zd. 2 k.c.), złożenie przez przedstawiciela ustawowego oświadczenia o przyjęciu spadku wprost oraz o odrzuceniu spadku wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 101 § 3 k.r.o.), a postanowienie o sporządzeniu spisu inwentarza wydawane jest z urzędu (art. 644 k.p.c.)¹¹. Ochrona ma tym samym charakter dość daleko idący i roztaczana jest nad wskazaną grupą spadkobierców niejako automatycznie.

Jeśli jednak nie tylko zagadnienie ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe wynikającego z dobrodziejstwa inwentarza, ale też samą kwestię dziedziczenia z dobrodziejstwem inwentarza przesunąć poza postępowanie spadkowe, ochrona tej kategorii spadkobierców

¹¹ Sporne jest, czy obowiązek sporządzenia z urzędu spisu inwentarza wynikający z art. 644 k.p.c. obejmuje wszystkie przypadki nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, (art. 1015 § 2, art. 1023 § 2 k.c.) czy jedynie przypadki nabycia spadku wskutek złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Pierwszy pogląd wyrażają: B. K o r d a s i e w i c z, [w:] *System prawa prywatnego*, red. B. Kordasiewicz, t. X: *Prawo spadkowe*, Warszawa 2009, rozdział VI, nb. 18; J. G w i a z d o m o r s k i, *Prawo spadkowe w zarysie*, Warszawa 1968, s. 208, przyp. 6; J. K o s i k, [w:] *System prawa cywilnego*, t. IV, Wrocław-Warszawa 1986, s. 291. Za dominującym drugim poglądem opowiadają się: uchwała składu siedmiu sędziów SN z 20 maja 1968 r., III CZP 78/67; J. K r e m i s, E. G n i e w e k, [w:] *Kodeks cywilny, Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2011, art. 1015, nb. 14; E. S k o w r o Ń s k a - B o c i a n, *Komentarz do kodeksu cywilnego*, księga czwarta: *Spadki*, Warszawa 2010, art. 1015, nb. 9; A. S t e m p n i a k, *Spis inwentarza – wybrane aspekty postępowania* (art. w druku w Monitorze Prawniczym). Szerzej argumentację za drugim stanowiskiem przedstawia E. S k o w r o Ń s k a, *Odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe*, Warszawa 1984, s. 82-83. Wydaje się, że w dotychczasowej dyskusji zbyt mało uwagi poświęcono kwestii wspomnianego konstytucyjnego waloru sporządzenia spisu inwentarza dla powstania ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe (art. 1031 § 2 zd. 1 *in fine* k.c.). Również natura fikcji przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, nakazującej taktować osobę objętą jej działaniem tak, jak gdyby złożyła oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, przemawia raczej za działaniem z urzędu. Z drugiej strony w dotychczasowym dyskursie nie akcentowano też dostatecznie kwestii znaczenia konstytucyjnej zasady proporcjonalności dla wykładni art. 644 k.p.c. Mimo że dostrzegam silne dogmatyczne walory stanowiska mniejszościowego, ten ostatni aspekt prowadzi mnie do wniosku, iż zbędne jest wydawanie z urzędu postanowień o sporządzeniu spisu inwentarza w sytuacji, w której nabycie spadku z dobrodziejstwem inwentarza wynika z działania fikcji ustawowej.

traci swój bezwzględny charakter i w polskich realiach staje się w praktyce raczej wyjątkiem niż regułą. Zależna staje się bowiem od stosownej aktywności procesowej przedstawiciela ustawowego, a ciężar dowodu co do ziszczenia się przesłanek nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spoczywa w wypadkach wątpliwych na spadkobiercy. Sąd procesowy zmuszony jest na gruncie procedury nieprzystosowanej do orzekania o kwestiach nabycia spadku ponownie orzekać o sprawach będących najczęściej kwestiami wstępnymi we wcześniejszym postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

Równie problematyczne wydaje się postulowane przez Sąd Najwyższy orzekanie o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza w postępowaniu klauzulowym. Jeśli wierzyciel dysponuje tytułem egzekucyjnym wydanym przeciwko spadkodawcy i wnosi o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko spadkobiercy, spadkobierca dowiadyduje się o nadaniu klauzuli w założeniu dopiero z zawiadomienia o wszczęciu egzekucji (od tej daty biegnie też termin do złożenia przez spadkobiercę zażalenia zgodnie z art. 795 § 2 *in fine* k.p.c.). Inaczej niż w art. 789¹ k.p.c. ustawodawca nie przewidział w art. 792 k.p.c. wysłuchania przed nadaniem klauzuli wykonalności. Jeśli przedkładane przez wierzyciela postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku nie ma, zdaniem Sądu Najwyższego, rozstrzygać o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, spadkobierca musiałby na okoliczność sposobu nabycia spadku zostać każdorazowo wysłuchany w postępowaniu klauzulowym¹². Z uwagi na krótki termin nadania klauzuli wykonalności (zgodnie z art. 781¹ k.p.c. nie później niż w terminie 3 dni od złożenia wniosku) należy jednak przy realistycznym podejściu stwierdzić, że o ile nabycie spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie będzie wynikało z postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, w przeważającej większości wypadków nie będzie ono uwzględniane w postępowaniu klauzulowym.

¹² Co do dopuszczalności wysłuchania w postępowaniu klauzulowym poza przypadkiem przewidzianym w art. 789¹ k.p.c. por. T. Z a w i ś l a k, [w:] *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Warszawa 2010, s. 394 i przytoczona tam literatura.

Proponowane przez Sąd Najwyższy wyłączenie kwestii sposobu nabycia spadku spod kognicji sądu spadku w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku powoduje jeszcze poważniejsze komplikacje na gruncie prawa podatkowego. Należy bowiem zwrócić uwagę, iż zgodnie z art. 98 § 1 ordyn. podat.¹³ do odpowiedzialności spadkobierców za zobowiązania podatkowe spadkodawcy stosuje się przepisy kodeksu cywilnego o przyjęciu i odrzuceniu spadku oraz o odpowiedzialności za długi spadkowe. W wypadku zobowiązań podatkowych brak jest jednak postępowania klauzulowego, w którym mogłoby nastąpić postulowane przez Sąd Najwyższy badanie kwestii nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, a o odpowiedzialności spadkodawcy orzeka decyzją organ podatkowy (art. 100 § 1 i 2 ordyn. podat.). Nie jest jednak rolą organu podatkowego orzekanie o dziedziczeniu z dobrodziejstwem inwentarza i chociażby ocena wspomnianych okoliczności faktycznych i prawnych, od których może zależeć owo dziedziczenie z dobrodziejstwem inwentarza. Powstaje zatem pytanie, w jakim trybie, jeśli nie w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, sąd powszechny miałby orzekać o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza na potrzeby postępowania podatkowego. Jedynym przychodzącym do głowy trybem wydaje się sprawa o ustalenie (art. 189 k.p.c.). Można jednak w tym kontekście raz jeszcze poddać w wątpliwość, czy tego rodzaju procesowe rozwiązanie bardzo powtarzalnego problemu faktycznie implementuje opisaną wyżej materialnoprawną koncepcję ochrony grup spadkobierców dziedziczących z ustawy z dobrodziejstwem inwentarza.

Nie przekonuje również zaprezentowana przez Sąd Najwyższy ocena charakteru prawnego wzmianki o dziedziczeniu z dobrodziejstwem inwentarza. Fragment sentencji orzeczenia, który powinien, ale nie musi, zostać przez sąd zamieszczony, a zamieszczony nie wywiera żadnych skutków prawnych, jest *superfluum*. W sentencji orzeczenia nie ma miejsca na pozbawione znaczenia prawnego „zaznaczenia” o charakterze informacyjnym. Równie mało przekonujące jest pocz-

¹³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 1997 r. Nr 137, poz. 926 ze zm.).

nione przez Sąd Najwyższy rozróżnienie między pojęciami „zaznaczyć” i „orzekać”. Aby móc cokolwiek zaznaczyć, sąd spadku musi bowiem wpierv daną kwestię merytorycznie rozpatrzyć.

Niewątpliwie regulamin sądowy nie jest „KPC bis” i z zachowaniem rozsądku należy powściągać zapędy władzy wykonawczej do nadawania mu takiego charakteru. Prawodawca, posłużwszy się w § 145 ust. 2 regulaminu urzędowania sądów powszechnych słowem „zaznacza”, nie rozszerzył jednak kognicji sądu spadku, ale prawidłowo sprecyzował wyłącznie, że z prawa materialnego i systematyki postępowania spadkowego wynika powinność orzeczenia przez sąd spadku o jednym z dwóch sposobów nabycia spadku. Orzeczenie to musi znaleźć odzwierciedlenie w treści postanowienia. Sentencja powinna zawierać więc informację o nabyciu spadku przez danego spadkobiercę wprost¹⁴ albo z dobrodziejstwem inwentarza. Jako integralny element stwierdzenia nabycia spadku orzeczenie o sposobie jego nabycia jest wiążące dla wszystkich podmiotów prawa.

IV. Na marginesie przeprowadzonego wywodu Sąd Najwyższy odniósł się także w sposób przyczynkowy do kwestii znaczenia dziedziczenia z dobrodziejstwem inwentarza w notarialnym postępowaniu spadkowym. O ile przepisy dotyczące protokołu dziedziczenia pozwalają notariuszowi zamieścić w protokole dziedziczenia informację o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza (otwarty katalog elementów protokołu) lub wręcz zobowiązują go do tego, jeśli złożone zostało oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 95c § 3 zd. 2 pr. o not.), w regulacji treści aktu poświadczenia dziedziczenia zawartej w art. 95f pr. o not. brak jest odniesienia do sposobu nabycia spadku. Mimo to część praktyki notarialnej poszła już obecnie w kierunku zamieszczania informacji o dziedziczeniu z dobrodziejstwem inwentarza w treści aktów poświadczenia dziedziczenia.

¹⁴ Taką właśnie praktykę uważam za optymalną z punktu widzenia implementacji norm prawa materialnego dotyczących dziedziczenia z dobrodziejstwem inwentarza. Z uwagi na stanowisko Sądu Najwyższego również orzeczenie o nabyciu spadku wprost staje się konieczne, gdyż w przeciwnym razie w obrocie prawnym powstaje niepewność, czy brak wzmianki o dziedziczeniu z dobrodziejstwem inwentarza oznacza nabycie spadku wprost, czy też sąd nie orzekł o sposobie nabycia spadku.

czenia. Notariusze tacy idą w ślady grupy sędziów, którzy wbrew stanowisku Sądu Najwyższego konsekwentnie orzekają w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku o sposobie nabycia spadku.

Akt poświadczenia dziedziczenia jest funkcjonalnym odpowiednikiem postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Ze względów wyżej przedstawionych uważam więc, że również w jego treści powinna znaleźć odbicie okoliczność nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Odrzucając pojawiającą się praktykę zamieszczania w akcie poświadczenia dziedziczenia stosownej wzmianki, należałoby spadkobierców dziedziczących z dobrodziejstwem inwentarza, którzy przypuszczać mogą, że będą konfrontowani z roszczeniami wierzycieli, każdorazowo odsyłać na drogę postępowania sądowego, gdyż uzyskanie postanowienia ze wzmianką o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza lepiej gwarantowałoby zabezpieczenie interesów takich spadkobierców. Również i na gruncie notarialnego postępowania spadkowego uważam za wskazane, ze względu na zasianą już w obrocie prawnym niepewność, każdorazowe zamieszczanie informacji o sposobie nabycia spadku, a nie poprzestawanie na zamieszczaniu w akcie poświadczenia dziedziczenia jedynie wzmianki o dziedziczeniu z dobrodziejstwem inwentarza¹⁵.

V. Konkludując, stwierdzić należy, że na sądzie spadku ciąży obowiązek oznaczenia w postępowaniu o stwierdzeniu nabycia spadku, czy nabycie spadku nastąpiło wprost, czy z dobrodziejstwem inwentarza. W razie braku w postanowieniu tego elementu uznać należy, iż apelacja od postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku może być oparta na zarzucie, że sąd pierwszej instancji w sentencji postanowienia nie orzekł o sposobie nabycia spadku. W ostatnim kontekście występuje podobieństwo do sytuacji, w której w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku brak jest orzeczenia o dziedziczeniu

¹⁵ Podobnie P. B o r k o w s k i, *Notarialne poświadczenie...*, s. 216; S. B a b i a r z, *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym*, Warszawa 2010, s. 521; odmiennie D. D o Ń c z y k, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 95c, nb. 24.

gospodarstwa rolnego należącego do spadku i podlegającego dziedziczeniu wedle reguł szczególnych. W uchwale z dnia 16 lutego 1969 r.¹⁶ Sąd Najwyższy przyjął zaś dopuszczalność apelacji od postanowienia sądu pierwszej instancji niezawierającego rozstrzygnięcia w tym zakresie.

Marcin Margoński

Marcin Margoński, LL.M. – Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie nad Odrą; aplikant notarialny w Ślubicach.

¹⁶ Uchwała SN z 16 lutego 1969 r., III CZP 132/68 (OSNCP 1969, nr 7-8, poz. 131) z aprobującą glosą W. Siedleckiego (OSPika 1969, nr 11, poz. 231).